

Antoni Mironowicz
(Białystok)

Życie monastyczne w latach 1945-2005

Po zakończeniu II wojny światowej w granicach państwa polskiego został tylko jeden czynny prawosławny monaster męski św. Onufrego w Jabłecznej¹. W czasie wojny Niemcy dokonali rekwizycji części majątku monasteru. W sierpniu 1942 r. spłonęła większość budynków klasztornych, biblioteka i archiwum². Po zakończeniu wojny duża część okolicznej ludności została ewakuowana do ZSRR, a później w ramach akcji „Wisła” została przemieszczona na Ziemię Odzyskane. W okolicy monasteru pozostało jedynie 80 parafian. W 1950 r. w ramach nacjonalizacji klasztorowi odebrano ziemię i wszystkie zabudowania gospodarcze wraz z inwentarzem. Obronę monasteru przed jego całkowitą likwidacją zajął się bp Michał (Kiedrow), chirotonizowany w 1948 r. Władyka, w latach następnych rezydujący w Białymstoku, wystarał się u władz 2 ha ziemi i dokonał remontu zniszczonych budynków monasterskich. Sytuacja poprawiła się w połowie lat pięćdziesiątych, kiedy przełożonym monasteru został archimandryta Eulogiusz. Zakończono wówczas remont spalonego przez Niemców głównego budynku monasteru. W następnych latach wyremontowano również kaplicę nad Bugiem i cerkiew św. Onufrego³.

¹ O wcześniejszych dziejach monasteru por.: A. Mironowicz, *Życie monastyczne na Podlasiu*, Białystok 1998, s. 33-58; tenże, *Monastery prawosławne na terenie diecezji chełmsko-belskiej*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej. XX-XXI wiek*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 343-350.

² J. Charkiewicz, *Męczennicy XX wieku. Martyrologia prawosławia w Polsce w biografjach świętych*, Warszawa 2004, s. 107-111; G. Kuprianowicz, K. Leśniewski, *Monaster św. Onufrego w Jabłecznej*, Jabłeczna 1993, s. 32.

³ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne na ziemiach polskich w okresie powojennym*, [w:] *Życie monastyczne w Rzeczypospolitej*, pod red. A. Mironowicza, U. Pawluczuk i P. Chomika, Białystok 2001, s. 251-252.

W 1953 r. do monasteru powróciły cudowne ikony św. Onufrego i NMP. W latach sześćdziesiątych w monasterze pozostawało zaledwie trzech mnichów. W 1970 r. archimandrytą monasteru został ks. dr Sawa (Hrycuniak), który dokonał odrodzenia życia monastycznego w Jabłecznej. Energiczny archimandryta dokonał remontu lub odbudowy wszystkich obiektów na terenie klasztoru, założył własne gospodarstwo rolne i pozyskał do monasteru nowych mnichów. Pod opieką archimandryty Sawy kształtowali się duchowo przyjeźci przez niego do monasteru dzisiejsi biskupi Miron i Abel. W 1974 r. do monasteru w Jabłecznej przeniesiono dwa ostatnie roczniki Warszawskiego Prawosławnego Seminarium Duchownego, co spowodowało lepszą edukację młodych duchownych. Kierownikiem Seminarium został archimandryta Sawa, a duchowym opiekunem — ks. Mikołaj Potapczuk. Już po roku pracy filia Prawosławnego Seminarium Duchownego w klasztorze św. Onufrego została przekształcona w Wyższe Prawosławne Seminarium Duchowne. Seminarium funkcjonowało w budynkach monasterskich do 1992 r. i przygotowało wielu duchownych prawosławnych. W latach siedemdziesiątych nastąpiło odrodzenie pielgrzymek do jabłeczyńskiego sanktuarium w dzień patrona monasteru św. Onufrego. W 1979 r. archimandryta Sawa został podniesiony do godności biskupiej i opuścił monaster w Jabłecznej. Przełożonym monasteru został hieromnich Miron, który w 1984 r. został ihumenem. Ihumen Miron w 1984 r. skierowany został do Supraśla, gdzie zapoczątkował odrodzenie życia monastycznego. Obowiązki namiestnika w Jabłecznej przejął ks. Mikołaj Potapczuk, który w 1987 r. złożył śluby zakonne i otrzymał imię Nikon. Mnich Nikon jeszcze w tym samym roku został podniesiony do godności archimandryty⁴.

W latach osiemdziesiątych do głównego budynku monasteru dobudowano skrzydło. W 1983 r. z Włoch została przywieziona część relikwii św. Onufrego, która przechowywana jest przy ikonie świętego. W połowie lat osiemdziesiątych zmniejszyła się liczba mnichów i dopiero objęcie godności namiestnika monasteru przez hieromnicha Abła (Popławskiego) w 1987 r. doprowadziła do ponownego wzrostu liczby powołań. Hieromnich Abel został podniesiony do godności ihumena, a w 1989 r. — archimandryty. W końcu lat osiemdziesiątych wyremontowano cerkiew i budynki mieszkalne. Wraz z restytuowaniem z dniem 1 marca 1989 r. diecezji lubelsko-chełmskiej, archimandryta Abel 25 marca 1989 r. został jej ordynariuszem. Monaster stał się siedzibą biskupa do czasu przeniesienia rezydencji do Lublina. Po objęciu godności biskupa przez archimandrytę Abła obowiązki namiestników klasztoru w latach następnych pełnili ks. ihumen Warsonofusz (Doroszkiewicz) — 1989-1990; ks. ihumen Rafael (Żuk) — 1990-1996; ks. ihumen

⁴ *Historia monasteru św. Onufrego w Jabłecznej*, „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 137; G. Kuprianowicz, K. Leśniewski, *Monaster św. Onufrego w Jabłecznej*, s. 33; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 253-254.

Paisjusz (Martyniuk) — 1996-1999 i ks. archimandryta Jerzy (Pańkowski) — po 1999 r. W latach dziewięćdziesiątych wykonano renowację fresków w cerkwi św. Onufrego i założono nowy system grzewczy. W 1990 r. w cerkwi klasztornej umieszczono kopię ikony Turkowickiej NMP, która stała się obiektem licznych pielgrzymek. W 1994 r. przy monasterze założono pierwsze w Polsce muzeum cerkiewnej sztuki sakralnej⁵.

Decyzją Św. Soboru Biskupów z 30 marca 1999 r. monaster stał się stauropigialnym i przekazany został pod bezpośrednią jurysdykcję metropolity warszawskiego. W nowej sytuacji monaster św. Onufrego stał się jednym z głównych centrów duchowych PAKP. W 2001 r. liczba braci wzrosła do siedemnastu⁶. Obecnie w klasztorze przebywa trzynastu mnichów. Mnisi i nowicjusze zajmują się prowadzeniem kancelarii, hodowlą ryb, pszczelarstwem, pracami w gospodarstwie rolnym, obsługą parafii, pracą nad publikacjami i tłumaczeniami. W ostatnim czasie ukończono budowę zimowej cerkwi św. Atanazego Brzeskiego i kontynuowane są prace remontowe w innych budynkach monasterskich. Odwiedzającym klasztor pielgrzymom przekazano drewniany dom, znajdujący się w pobliżu monasteru. W monasterze organizowane są obozy młodzieżowe oraz coroczne konsultacje psalmistów i dyrygentów.

Po II wojnie światowej na terenie kraju nie było monasteru żeńskiego. W Polsce przebywały za to bezdomne mniszki, którym władze cerkiewne postanowiły zorganizować monaster. W 1947 r. powstał projekt założenia klasztoru na Świętej Górze Grabarce. Po konsultacji z siostrą Marią (Zofią Komstadius) abp Tymoteusz powołał do życia monaster pod wezwaniem św. św. Marty i Marii. Przełożoną zgromadzenia wybrano mniszkę Marię (Komstadius). Decyzję abp. Tymoteusza Ministerstwo Administracji Publicznej zatwierdziło w 1947 r. W tym czasie na Św. Górze znajdowała się drewniana cerkiew Przemienienia Pańskiego, a w jej pobliżu — stróżówka. Dzięki ofiarności wiernych i zabiegom władz kościelnych w ciągu roku udało się zebrać niezbędne fundusze i wybudować pomieszczenia dla siostr. W 1948 r. stróżówkę przebudowano na dom składający się z czterech pokoi, kuchni, spiżarni i piwnicy. Wiosną 1948 r. na Św. Górę Grabarkę przybyło siedem siostr zakonnych. Liczba zakonnice w 1949 r. wzrosła do jedenastu. Jeszcze w tym samym roku założono ogród i wybudowano pomieszczenia gospodarcze⁷.

W 1949 r. zmarła pierwsza przełożona klasztoru ihumenia Maria, a na jej miejsce została powołana mniszka Eufrozyna (Michniewicz). W 1950 r.

⁵ *Historia monasteru św. Onufrego w Jablecznej*, s. 137-138; G. Kuprianowicz, K. Leśniewski, *Monaster św. Onufrego w Jablecznej*, s. 34; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 255.

⁶ *Historia monasteru św. Onufrego w Jablecznej*, s. 137.

⁷ *Historia Zeńskiego Monasteru św. św. Marty i Marii na św. Górze Grabarce*, „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 150-151.

przystąpiono do budowy nowej, mniejszej cerkwi wraz z przylegającymi do niej celami dla sióstr. Pracami kierował mnich z monasteru w Jabłecznej Euzebiusz (Izmałłow). W 1956 r. metropolita warszawski Makary wyświęcił nową cerkiew pw. ikony NMP „Wszystkich Strapionych Radość”. W 1954 r. wybrano nową przełożoną, którą została mniszka Maria (Borowska). W tym samym roku rozpoczęto budowę domu dla duchownych, który zlokalizowano we wschodniej części wzgórza. W sierpniu 1958 r. zmarła ihumenia Maria, a jej miejsce zajęła ihumenia Angelina (Zwierdowska), która w 1962 r. ze względu na wiek zrezygnowała z pełnienia obowiązków przełożonej klasztoru. Abp Jerzy w 1962 r. na przełożoną monasteru powołał siostrę Barbarę (Grosser)⁸.

Wraz z objęciem przez siostrę Barbarę funkcji przełożonej w życiu monasteru nastąpiły zasadnicze zmiany. W latach 1963-1964 do klasztoru doprowadzono elektryczność, wodę i wyremontowano cerkiew Przemienienia Pańskiego. Wnętrze świątyni ozdobione zostało polichromią autorstwa profesorów z Krakowa — Adama Stalony-Dobrzańskiego i Jerzego Nowosielskiego. Do głównego korpusu świątyni dobudowano specjalny kliros dla chóru. Ogradzono też cmentarz klasztorny. W 1965 r., w dniu święta ikony Matki Bożej „Wszystkich Strapionych Radość” metropolita Stefan podniósł siostrę Barbarę do godności ihumenii. W końcu lat sześćdziesiątych liczba sióstr w monasterze wzrosła do dwudziestu⁹. Stan taki utrzymał się do połowy lat siedemdziesiątych.

W 1977 r. rozpoczęto budowę nowego, murowanego budynku. 3 lipca 1981 r. biskup Szymon dokonał konsekracji, urządzonej wewnątrz nowego budynku, cerkwi refektarzowej Zaśnięcia NMP. Osiem lat później zostało dobudowane piętro, gdzie znalazły się cele dla sióstr. Wraz z odnowieniem ruchu pielgrzymkowego w latach osiemdziesiątych monaster żeński na Św. Górze Grabarce stał się obiektem szczególnego zainteresowania młodzieży. Z błogosławieństwa metropolity Bazylego, Koło Teologów Prawosławnych zorganizowało w maju 1980 r. ogólnopolską pielgrzymkę młodzieży prawosławnej do klasztoru św. św. Marty i Marii na Grabarce. To pierwsze majowe zgromadzenie młodzieży dało początek Bractwu Młodzieży Prawosławnej. Od tego czasu Św. Góra Grabarka stała się miejscem corocznych majowych pielgrzymek i spotkań młodzieży, gromadzącym tysiące młodych ludzi z Polski i zagranicy oraz obozów Bractwa Młodzieży Prawosławnej w Polsce. Wysiłkiem młodzieży w latach 1986-1989 został rozbudowany i wyremontowany budynek byłej stróżówki, który stał się Domem Młodego Pielgrzyma. Od 1986 r. corocznie przed świętem Przemienienia Pańskiego z Białegostoku i innych ośrodków wyruszają piesze pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę, groma-

⁸ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 257-258; *Historia Żeńskiego Monasteru św. św. Marty i Marii...*, s. 152-153.

⁹ A. Radziukiewicz, M. Dolecki, *Święta Góra Grabarka*, Białystok 1998, s. 30.

dząc w pochodzie setki i tysiące wiernych. Do tego należy dodać pielgrzymki autokarowe i samochodowe wiernych odwiedzających Św. Górę na to najważniejsze dla klasztoru święto. W 1986 r. po długiej chorobie zmarła ihumenia Barbara. Nową przełożoną klasztoru żeńskiego w Grabarce metropolita Bazyl mianował siostrę Lidię Polakowską. Siostra Lidia złożyła śluby zakonne z imieniem Ludmiła i otrzymała godność ihumenii. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych w monasterze przebywało dziesięć sióstr¹⁰.

Wielką tragedią w najnowszych dziejach monasteru było umyślne podpalenie w nocy z 12 na 13 lipca 1990 r. cerkwi Przemienienia Pańskiego. Ogień strawił m.in. ołtarz Św. Trójcy pochodzący z I połowy XVIII w., krzyż ołtarzowy, ikonę Matki Bożej z Dzieciątkiem z II połowy XIX w., zabytkowe kielichy ofiarne, tabernakulum. Ocalały dwie ikony, które wisiały na zewnątrz cerkwi — św. Mikołaja Cudotwórcy i Zbawiciela oraz środkowa część Ewangelii. Z błogosławieństwa metropolity Bazylego 19 sierpnia 1990 r. położono kamień węgielny pod budowę nowej świątyni. Autorzy projektu nawiązali do architektury spalonej świątyni¹¹.

W latach 1992-1994 nastąpiły nowe powołania zakonne. W 1995 r. dotychczasowa przełożona klasztoru ihumenia Ludmiła została przeniesiona do diecezji białostocko-gdańskiej. Wraz z nią do Wojnowa odeszła część sióstr. Metropolita Bazyl nową przełożoną mianował siostrę Hermionę (Szczur), która przyjęła do monasteru kilka młodych sióstr. W 1997 r. monaster uroczystie obchodził jubileusz 50-lecia swego istnienia. W maju 1998 r. uroczystie poświęcona została odbudowana cerkiew Przemienienia Pańskiego. Przełożona monasteru, zgodnie z decyzją Soboru Biskupów, została podniesiona do godności ihumenii. W latach 1998-2000 z błogosławieństwa metropolity Sawy Św. Góra Grabarka została ogrodzona kamiennym murem. W 2003 r. na terenie klasztoru rozpoczęto budowę nowego domu przeznaczonego na cele zakonne i dla duchownych. Ważnym wydarzeniem w ostatnich latach było ofiarowanie klasztorowi w 2000 r. kopii ikony Iwierskiej Matki Bożej. Obecnie w monasterze przebywa 13 sióstr¹².

W czasie II wojny światowej odrodziło się życie zakonne w monasterze supraskim. W 1944 r. wycofujące się wojska niemieckie wysadziły soborną cerkiew Zwiastowania NMP i zdewastowały zabudowania klasztorne. W 1945 r. mnisi prawosławni zostali wypędzeni, a do budynków klasztornych wrócili salezjanie. Przebywali oni w monasterze do 1948 r. W tymże roku w budynkach monasterskich powstał Zespół Szkół Mechanizacji Rolnictwa. W 1955 r. władze przejęły również cerkiew św. Jana Teologa, która

¹⁰ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 259-260; *Historia Żeńskiego Monasteru św. św. Marty i Marii...*, s. 154.

¹¹ A. Radziukiewicz, *Odpożaru dopoświęcenia*, „Przegląd Prawosławny”, 1998, nr 6, s. 11.

¹² A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 261-262; *Historia Żeńskiego Monasteru św. św. Marty i Marii...*, s. 154.

przylegała do murów monasterskich. Świątynia ta została zwrócona Kościołowi prawosławnemu w 1958 r. Zwrot cerkwi św. Jana Teologa pozwolił na reaktywowanie parafii i zabezpieczenie fundamentów cerkwi Zwiastowania NMP¹³. Stan taki przetrwał do lat osiemdziesiątych.

W styczniu 1984 r. ordynariusz diecezji białostocko-gdańskiej bp Sawa otrzymał od władz państwowych zezwolenie na odbudowę cerkwi Zwiastowania NMP. Rok później rozpoczęła się rekonstrukcja zabytkowej cerkwi Zwiastowania NMP. 16 listopada 1984 r. bp Sawa erygował parafię Zwiastowania NMP i św. Jana Teologa w Supraślu wraz z domem zakonnym bezpośrednio podlegającym ordynariuszowi diecezji. Władze cerkiewne ustaliły następujące święta parafialne: Zwiastowania NMP, św. Jana Teologa i ikony Matki Bożej Supraskiej. Bp Sawa mianował ks. ihumena Mirona (Chodakowskiego) proboszczem parafii Zwiastowania NMP w Supraślu oraz przełożonym domu zakonnego. 14 grudnia 1989 r. abp Sawa restytuował monaster męski w Supraślu, a namiestnikiem monasteru mianował ks. ihumena Mirona, który 7 kwietnia 1990 r. został podniesiony do godności archimandryty. W marcu 1991 r. po wielu latach starań prawosławni otrzymali budynek przylegający do cerkwi św. Jana Teologa. Bracia zakonniosiedlili się tam dopiero po remoncie w 1993 r.¹⁴

W 1991 r. na mocy ustawy „O stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego” Kościół prawosławny uzyskał prawo własności do cerkwi Zwiastowania NMP oraz cerkwi św. Jana Teologa wraz z przylegającym budynkiem. Kościół prawosławny nie odzyskał pozostałych budynków monasteru. Na przeszkodzie stały roszczenia wysuwane od grudnia 1992 r. przez Kościół rzymskokatolicki. 28 września 1993 r. szef Urzędu Rady Ministrów Jan Maria Rokita podpisał decyzję o zwrocie PAKP wszystkich budynków monasteru supraskiego. Strona rzymskokatolicka starała się unieważnić tę decyzję. Ostatecznie Urząd Rady Ministrów 28 lutego 1996 r. podjął decyzję o przekazaniu Cerkwi prawosławnej wszystkich budynków monasterskich. W 1997 r. monaster wystąpił do władz miasta o pozwolenie objęcia opieką katakumb, pragnąc zabezpieczyć je przed dewastacją. Wojewódzki konserwator zabytków w Białymstoku poparł ten wniosek zauważając, że katakumby stanowią integralną część zespołu monasterskiego. Wobec sprzeciwu miejscowej wspólnoty katolickiej problem ten został rozwiązany dopiero w 2005 r. W 1998 r. zakończono rekonstrukcję cerkwi Zwiastowania NMP i przystąpiono do remontu pozostałych budynków klasztornych¹⁵. W maju 1998 r. przełożony monasteru supraskiego archimandryta Miron (Choda-

¹³ D. Wysocka, M. Bołtryk, *500 lat monasteru w Supraślu*, Supraśl 1998, s. 13-14.

¹⁴ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 263-264.

¹⁵ Arch. Gabriel, *Monaster supraski dziś*, [w:] *Kościół prawosławny w dziejach Rzeczypospolitej i krajów sąsiednich*, Białystok 2000, s. 168-171; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 265-266.

kowski) został chirotonizowany na biskupa hajnowskiego. W 1999 r. przełożonym monasteru został archimandryta Gabriel (Giba).

W 1998 r. uroczystie obchodzono 500-lecie monasteru. Z tej okazji został wybity pamiątkowy medal i przypomniano znaczenie Ławry Supraskiej w dziejach Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej. Monaster powracał do dawnej tradycji jednego z najważniejszych ośrodków religijno-kulturalnych w Polsce. Mnisi reaktywowali drukarnię supraską, w murach klasztornych odbywają się konferencje naukowe i spotkania młodzieży. W 2005 r. powstała Akademia Supraska, która za cel stawia sobie promowanie teologii, historii i kultury Kościoła prawosławnego. Mnisi sprawują opiekę duszpasterską nad mieszkańcami Supraśla i okolic oraz tysiącami pątników. Ojcowie monasteru otaczają duchową opieką siostry zakonne w Wojnowie. Obecnie w monasterze przebywa 12 mnichów.

W 1993 r. abp Sawa erygował Żeński Dom Zakonny pod wezwaniem Narodzenia NMP w Białymstoku-Dojlidach. Jego przełożoną została siostra Anastazja (Anna Charkiewicz). Wraz z siostrą Atanazją (Anną Dziemiach) opiekowały się one relikwiami św. Gabriela. W 1993 r. dokonano otwarcia nowego domu zakonnego przy parafii św. Eliasza. Abp Sawa dokonał pierwszych postrzyżyn czterech nowicjuszek, zwiększając liczbę siostr do sześciu. Siostry z Domu Zakonnego Narodzenia NMP kontynuują tradycje krasnostockiego monasteru, który prowadził szeroką działalność oświatową i charytatywną wśród okolicznej ludności. Siostry zajmują się szyciem szat liturgicznych, katechezą, pisaniem ikon. Jedna z siostr prowadzi gabinet stomatologiczny. W 1996 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę klasztoru w Zwierkach. Po zakończeniu budowy cerkwi i budynków monasterskich w Zwierkach mniszki przeprowadzą się do rodzinnej wsi św. Gabriela. W monasterze w Zwierkach mają być przechowywane relikwie świętego. Obecnie wspólnota zakonna w Dojlidach liczy 22 siostry¹⁶.

Początek monasteru św. św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach niedaleko Przemyśla łączy się z działalnością dwóch mnichów ihumena Nikodema (Makary) i hieromnicha Atanazego (Dębowskiego) pochodzących z Kościoła rzymskokatolickiego. Zakonnicy ci wcześniej próbowali założyć wspólnotę wschodnią w ramach Kościoła rzymskokatolickiego. Po licznych perturbacjach mnisi weszli pod jurysdykcję białoruskiego biskupa Włodzimierza Tarasewicza w Chicago, który zlecił im misję założenia klasztoru w Polsce. W tym celu w 1986 r. zakupili gospodarstwo rolne w Ujkowicach i w budynkach gospodarczych urządzili pierwszą kaplicę. Po konflikcie z władzami Kościoła rzymskokatolickiego i ludnością Ujkowic duchowni ci zbliżyli się do Kościoła prawosławnego i stali się jego wyznawcami. Bra-

¹⁶ *Historia Żeńskiego Monasteru Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy w Białymstoku*, „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 155-156; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 267-268.

cia zakonni podjęli rozmowy z hierarchią Kościoła prawosławnego na temat możliwości przejścia pod jurysdykcję PAKP. 29 czerwca 1994 r. na mocy decyzji Św. Soboru Biskupów biskup Adam, ordynariusz diecezji przemysko-nowosądeckiej, przyjął do Kościoła prawosławnego ihumena Nikodema, hieromnicha Atanazego i nowicjusza Sergiusza Wyrebiaka oraz mianował ks. ihumena Nikodema (Makarę) przełożonym monasteru św. św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach. W 1995 r. biskup przemysko-nowosądecki Adam podniósł ihumena Nikodema do godności archimandryty, a ojca Atanazego — do godności ihumena. W monasterze znajdują się bracia z różnych stron Polski W 1996 r. ujkowiccy mnisi otrzymali ze Świętej Góry Athos starą ikonę Matki Bożej Watopedzkiej i część relikwii świętych Agapita i Nikodema Watopedzkich. W końcu lat dziewięćdziesiątych wybudowano świątynię pw. ikony Matki Bożej Watopedzkiej. Monaster odwiedzany jest przez licznych pielgrzymów, szczególnie w dniu święta patronów monasteru św. św. Cyryla i Metodego. Aktualnie w monasterze w Ujkowicach przebywa dziesięciu braci¹⁷.

Kolejna wspólnota zakonna powstała w Wojnowie na Mazurach. Na mocy decyzji ówczesnego abp. białostocko-gdańskiego Sawy monaster Opieki Matki Bożej erygowano 15 kwietnia 1995 r. Parafię w Wojnowie w 1921 r. założył o. Aleksander Awajew, który sam kilka lat spędził w Pustelni Optyńskiej i skupił wokół siebie około dziesięciu mniszek. W latach dziewięćdziesiątych w Wojnowie pozostała siostra Nina, uczennica o. Awajewa. Do niej w 1995 r. dołączyła ihumena Ludmiła Polakowska, która uprzednio była przełożoną monasteru na Św. Górze Grabarce. Ihumena Ludmiła została mianowana przełożoną nowo założonego domu zakonnego w Wojnowie. Do Wojnowa zaczęły przybywać kierowane ze Św. Góry Grabarki i Białegostoku młode zakonnice, ażeby pomóc nowemu zgromadzeniu. W 1996 r., ze względów zdrowotnych, Wojnowo opuściła ihumena Ludmiła, a jej obowiązki przejęła siostra Elżbieta (Niczyporuk). W 1996 r. abp Sawa poświęcił cerkiew i dokonał pierwszych w nowej wspólnocie postrzyżyn. W grudniu 1996 r. przełożoną została siostra Agnia (Cicha)¹⁸.

W 1997 r. wyremontowano dom zakonny oraz cerkiew w domową św. Ambrożeo i Soboru św. Starców Optyńskich. Obecnie dom zakonny zamieszkiwany jest przez cztery siostry. W sierpniu 1999 r. wspólnota otrzymała z Pustelni Optyńskiej cząsteczkę relikwii św. Starców. Opiekę duchową nad zakonnkami w Wojnowie sprawują mnisi z monasteru w Supraślu.

¹⁷ *Historia Monasteru św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach*, „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 146-148; *Historia Prawosławnego Monasteru św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach*, Ujkowice 2000, s. 43-46; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 269-270.

¹⁸ *Historia Domu Zakonnego w Wojnowie*, „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 157; A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne...*, s. 270-272.

Monaster w Wojnowie stał się obiektem pielgrzymowania wiernych z Mazur i Białostoczczyzny.

Najmłodszy ośrodek zakonny został powołany w 2001 r. w Sakach. Przełożonym monasteru św. Dymitra został ks. dr archimandryta Warsonofiusz (Doroszkiewicz). Pomocnikiem archimandryty Warsonofiusza został hieronimich Piotr (Jakimiuk) przybyły z monasteru jableczyńskiego. Na potrzeby monasteru bracia zakonni zaadaptowali budynki opuszczonej szkoły, w której urządzili cele zakonne, kaplicę św. Nektariusza, stołówkę i kuchnię. W 2004 r. liczba mnichów i nowicjuszy wzrosła do pięciu. Główną świątynią klasztorną jest cerkiew parafialna św. Dymitra Soluńskiego niedaleko Sak. W 2001 r. w Kostomłotach ks. ihumen Ambroży (Godun) założył Prawosławny Dom Zakonny św. Serafina Sarowskiego¹⁹.

Życie monastyczne w okresie powojennym uległo całkowitej zmianie. Od jednego monasteru z trzema mnichami w Jablecznej urosło do siedmiu prężnie działających na początku XXI w. — czterech męskich i trzech żeńskich — ośrodków zakonnych. Funkcjonuje również dom zakonny w Kostomłotach. W siedmiu ośrodkach zakonnych przebywa obecnie 42 mnichów i 39 mniszek. Największy rozwój życia monastycznego przypada na lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte ubiegłego stulecia. Prawosławne monastera w Polsce utrzymują bliskie kontakty z prawosławnymi zgromadzeniami zakonnymi w innych krajach. Część mnichów i sióstr przebywa w monasterach Grecji, Rosji i w Ziemi Świętej. Do prawosławnych ośrodków zakonnych w Polsce przybywają mniszki z Europy Zachodniej, Ameryki Południowej i Północnej. Monastera były i pozostają fundamentem Kościoła. Z mnichów wywodzi się hierarchia cerkiewna i najlepsze impulsy życia duchowego. Monastera były i pozostają źródłem odrodzenia duchowego dla wszystkich wiernych PAKP.

¹⁹ „Kalendarz Prawosławny 2001”, Warszawa 2001, s. 147-148.